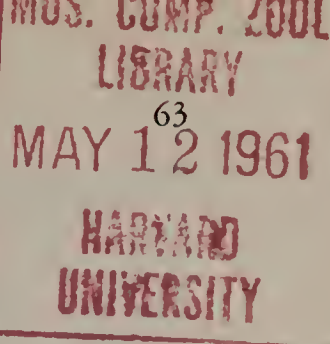

Zweefvliegenvangsten in Zuid-Limburg

door

V. S. VAN DER GOOT, H. LAMBECK en J. A. W. LUCAS

Tijdens de Pinksterdagen van 1959 werd van de gelegenheid gebruik gemaakt de zweefvliegenbevolking van Zuid-Limburg te bekijken. Van de samenstellers van dit artikel verzamelde eerstgenoemde in Eperheide op 15 mei en in het Jekerdal op 16 en 17 mei; laatstgenoemden verzamelden vrijwel al hun materiaal in het Malensbos bij Vaals op 16, 17 en 18 mei.

Aangezien een aantal soorten vermeldenswaard is met het oog op zeldzaamheid, verspreiding of vliegtijd, willen we hieronder de voornaamste vangsten vermelden. Het totale aantal gevonden soorten ligt iets boven de 70.

Cheilosia lenis Beck. ♀, Eperheide. Deze soort werd slechts door de heer VAN DOESBURG uit Mechelen (Limburg) vermeld en is dus voorlopig als zeer zeldzaam te beschouwen. Het is echter vrijwel zeker, dat andere exemplaren in diverse

Left: *Cheilosia lenis* Becker, ♀, Eperheide, 15.V.1959. Right: *Cheilosia bergenstammi* Becker, ♀, Heilooër bos, 20.V.1956. Heads viewed from above and a little from behind.

collecties onder *Cheilosia bergenstammi* Beck. zullen staan, zo groot is de gelijkenis met deze soort. In de eerste plaats onderscheidt ♀ *lenis* zich van ♀ *bergenstammi* door de thoraxbeeharing, die dubbel is bij *lenis* (lange en korte haren) en enkel bij *bergenstammi* (korte haren). De beharing op de voorste helft van de thorax is bij *lenis* ♀ ongeveer twee maal zo lang als bij *bergenstammi* ♀. Ogen en bovenzijde van de kop hebben bij *bergenstammi* ♀ eveneens een veel kortere beharing. Verder is de thorax bij *bergenstammi* ♀ blauwachtig zwart, bij *lenis* ♀ ziet men echter een uitgesproken bruinige tint. Een aardig kenmerk is verder te zien, als men de kop van boven bekijkt. Houdt men het dier zo (schuin van achter bekijken), dat de top van de middenknobbel juist verdwijnt achter de frons, dan ziet men links en rechts als „horizon” de facetogen en er tussen de frons. Bij *bergenstammi* ♀ vormen deze drie onderdelen een vloeiende lijn, maar bij *lenis* steekt de frons, tussen de ogen, duidelijk bol naar voren. Ook als men de kop in vooraanzicht bekijkt ziet men duidelijk, dat de frons van *lenis* ♀ vlak boven de antennen verdikt is, terwijl ze bij *bergenstammi* ♀ volkomen gelijkmatig gebogen is op hetzelfde niveau als de ogen. De poten van *bergenstammi* ♀ zijn verder lichter. Zo is de tibia 3 aan de top steeds duidelijk geel. Bij mijn exemplaar van *lenis* is de tibia 3 echter tot de top zwart.

Cheilosia spec. Een ♂ *Cheilosia* uit het Jekerdal lijkt op *Cheilosia vernalis* Fall. De vorm van de kop wijkt echter sterk af en misschien hebben we hier met een andere soort te doen. Als dit juist is, zal het te zijner tijd wel een fauna nov. spec. worden.

Cheilosia variabilis Panz. In het Malensbos werden ongeveer 40 exemplaren aangetroffen, in het Jekerdal slechts drie. De soort is dus gewoon in Zuid-Limburg. Haar verspreiding over Nederland is echter niet gelijkmatig, want ze ontbreekt geheel in het westen en noorden. Waar de grens van haar verspreidingsgebied loopt is nog niet precies te zeggen. De soort werd in aantal in Wageningen gevangen.

Chrysogaster viduata L. en *Chr. hirtella* Lw. De eerste soort is in Zuid-Limburg veel talrijker, er werden er enige honderden waargenomen. Van de 200 exemplaren, die voornamelijk bij Vaals werden verzameld, bleken slechts enkele tot *hirtella* te behoren. De vermelding in de Zweefvliegtabel voor *viduata* als „zeldzaam in Zuid-Limburg” moet dus worden gewijzigd in „algemeen in Zuid-Limburg”. Verder naar het noorden komt de soort ook voor, al treedt daar *Chr. hirtella* meer op de voorgrond. Rond Alkmaar b.v. ontbreekt *Chr. viduata* geheel. Deze soort is in 1959 wel bij Heelsum en Schelluinen, in de buurt van Gorinchem, aangetroffen.

Chrysotoxum cautum Harr. Een serie van ongeveer 20 exemplaren langs wegranden bij Vaals en 8 exemplaren uit het Jekerdal. De soort is dus in Zuid-Limburg gewoon. Volgens de Zweefvliegtabel zou ze daarbuiten zeer weinig gevonden worden: „binnenland en duinen zz”. Een recente vangst door LAMBECK van een serie te Heelsum wijst er echter op, dat *cautum* verder naar het noorden op enkele plaatsen nog gewoon kan zijn.

Cinxia borealis Fall. Drie exemplaren uit het Jekerdal.

Cinxia lappona L. Eén exemplaar uit het Malensbos, collectie LUCAS. Dit is na de oude waarnemingen van Venlo en Schoonoord (Drente) de derde vangst in Nederland. De soort is plaatselijk talrijk in het Alpengebied en in Noord-Europa.

Ferdinandea cuprea Scop. Drie exemplaren Malensbos, één exemplaar uit het Neercannerbos, Jekerdal.

Leucozona lucorum L. Ongeveer 30 exemplaren in het Malensbos, verder waargenomen bij Eperheide en in het Jekerdal. Slechts twee ♂♂ werden aangetroffen. Naar waarnemingen in de Alpen van VAN DER GOOT bevonden de ♂♂ van *Leucozona* zich in aantal op een kale heuveltop, waar ze vlak over de grond heen en weer vlogen. De opgave „binnenland zeldzaam, Zuid-Limburg verspreid” in de Zweefvliegtabel kan beter gewijzigd worden in „duinen zz, binnenland verspreid, Zuid-Limburg gewoon”. Deze soort is ook gevangen bij Winterswijk in 1958, Voorne in 1959 en in de Kampina in 1959.

Melanostoma mellinum L., var. *deficiens* Szil. Van deze geheel zwarte variëteit werd een ♀ gevangen te Vaals. VAN DER GOOT heeft deze vorm meer gevangen, naar zijn ervaring zijn het altijd ♀♀.

Neoascia aenea Mg. (*N. dispar* Mg. in de lijst van DE MEIJERE). Eén exemplaar te Vaals.

Penthesilea asilica Fall. Malensbos 4 exemplaren, Eperheide 3 exemplaren. De soort komt, behalve vrij gewoon in Zuid-Limburg, nog sporadisch verder in het

noorden voor. Ze is vroeger vermeld uit Gaasterland, Wageningen en Laag-Soeren.

Penthesilea berberina F. Van het type 1 exemplaar te Eperheide en 4 exemplaren uit het Malensbos. Van de variëteit *oxyacanthae* 2 exemplaren te Eperheide en 3 exemplaren uit het Malensbos. De larve leeft in rottend hout (loofhout?). De soort wordt regelmatig in bossen in West-Nederland gevonden (Santpoort, Heiloo).

Penthesilea floccosa Mg. Een ♀ uit het Malensbos, collectie LAMBECK. Deze soort is zeer zeldzaam en werd slechts vermeld van Epen en Eperheide. Het onderscheidingskenmerk in de Zweefvliegentabel, een opvallende bos witte haren aan weerszijden van de achterlijfsbasis, kan beter aangevuld worden met „antennen oranje-rood” voor *floccosa*, aangezien de antennen van de er op gelijkende *P. berberina*, var. *oxyacanthae* zwartbruin zijn.

Platychirus angustatus Zett. Vaals, ♀, 17.V.1959. De soort wordt door heel Nederland gevangen, maar is nergens talrijk.

Pyrophaena rosarum F. Eén exemplaar Malensbos, 1 exemplaar Jekerdal. Beide dieren werden op beboste hellingen gevangen in plaats van in een beekmoeras zoals de regel schijnt te zijn.

Pipiza quadrimaculata Panz. Zes exemplaren uit het Malensbos, 1 exemplaar te Eperheide. De soort komt in Zuid-Limburg dus verspreid langs de Belgische grens voor.

Sphagina clunipes Fall. Deze soort kunnen we blijkbaar in vochtige bossen in Oost- en Zuid-Nederland regelmatig vinden. Wij vingen drie exemplaren te Eperheide, verder Bissen, 1 ♀, 20.VII.1958, J. A. W. LUCAS. De soort is gewoon in het Bunderbos en meer naar het noorden o.a. in de bossen langs de Slingerbeek bij Winterswijk te vinden.

Syrphus annulipes Zett. In het Malensbos 1 exemplaar. De soort is zeldzaam en is slechts van Baarn, Epen, Echt, Krapoel en Castricum bekend. De vliegtijd in de Zweefvliegentabel moet gewijzigd worden in: „Half mei tot augustus”.

Syrphus bifasciatus F., var. **trifasciatus** Strobl, fauna nov. var., ♀, Malensbos, 16.V.1959. Deze variëteit staat al in de tweede druk van de Zweefvliegentabel, maar wij vermelden hem nu dus officieel als nieuw voor Nederland. Andere variëteiten, die in dit boekje voor het eerst voor Nederland vermeld werden zijn de var. **tricinctum** Rond. van *Chrysotoxum bicinctum* L. (fauna nov. var.), de var. **hortorum** Mg. van *Eristalis tenax* L. (fauna nov. var.), de var. **campestris** Mg. van *Eristalis tenax* L. (fauna nov. var.), de var. **furvus** Verrall van *Eristalis intricarius* L. (fauna nov. var.) en de var. **sylvarum** Mg. van *Eristalis nemorum* L. (fauna nov. var.).

Syrphus cinctus Fall. In het Malensbos 1 exemplaar. Deze soort is in Nederland veel minder gewoon dan *Syrphus cinctellus*, die plaatselijk zeer talrijk kan zijn (Doorwerth 1959, Hoog Soeren 1958 en Arnhem 1958).

Syrphus lineola Zett. In het Malensbos 1 exemplaar.

Syrphus lunulatus Mg. Malensbos 1 exemplaar, Jekerdal 3 exemplaren. Ze was in Nederland van vijf vindplaatsen bekend, maar werd nog niet van Zuid-Limburg vermeld!

Syrphus nitidicollis Mg. was zeer talrijk. De opgave in de Zweefvliegentabel kan misschien beter van „verspreid” veranderd worden in „gewoon”, want de

soort wordt in de vliegtijd in heel Nederland veel gevonden. Wij verzamelden in het Malensbos 30 exemplaren, bij Eperheide 5 exemplaren, in het Jekerdal 10 exemplaren.

Syrphus ochrostoma Zett. lijkt sterk op *S. nitidicollis*, maar heeft bredere banden, vooral aan de achterlijfspunt, en een geheel geel behaard schildje. Ze was alleen uit Eperheide bekend. Wij vingen 2 exemplaren in het Malensbos en 1 exemplaar in het Jekerdal.

Syrphus umbellatarum F. 1 exemplaar in het Jekerdal. De soort komt in Zuid-Limburg vrij talrijk voor. Wellicht was het juist het begin van de vliegtijd, want het gevangen exemplaar zag er opvallend mooi uit. De Zweefvliegtabel vermeldt voor de soort „juni tot september” en de vangst is dus wel aan de vroege kant, zoals in dit voorjaar van meer soorten.

Syrphus venustus Mg., var. *hilaris* Schiner werd veel waargenomen in het Malensbos en ook bij Eperheide en in het Jekerdal. Gezien andere waarnemingen elders in Nederland kunnen we deze variëteit wel als „iets minder gewoon dan het type” stellen. In de Zweefvliegtabel staat ze nog als zeldzaam te boek. Merkwaardig was nog een exemplaar van *S. venustus friuliensis* die door VAN DER GOOT bij Tarvisio gevangen werd en door hem als subspecies beschreven werd. In de noordoostpunt van Italië was het de enige vorm, die te vinden was, het type ontbrak. Nu blijkt dus, dat ze, zij het weinig talrijk, ook elders naast het type voorkomt. We kunnen haar dus als fauna nov. var. vermelden, daar ze uiteraard niet tot de subspecifieke populatie gerekend kan worden.

Triglyphus primus Lw. Een serie van 12 exemplaren in het Jekerdal. Deze soort werd ongeveer 25 jaar geleden voor het eerst vermeld door DE MEIJERE uit Amsterdam. Dit is de tweede vangst. LECLERQ kweekte haar uit larven welke van bladluizen leefden op *Artemisia vulgaris* in de buurt van Luik. Tien van de twaalf exemplaren van onze serie werden gevangen op een Vogelkers, die naast een *Artemisia vulgaris* stond, waarop groene luizen zaten. Een ♀ van *Triglyphus* liep over de blaadjes van de *Artemisia*. Wellicht is het dezelfde bladluissoort geweest als waarvan LECLERQ melding maakte.

Volucella bombylans L. Een serie van ongeveer 30 exemplaren in het Malensbos, daar twee van het type tegen één van de var. *plumata* Deg. Verder Jekerdal 2 exemplaren van het type en 3 van de var. *plumata*. Naar onze indruk is *Volucella bombylans* in diluviaal Nederland gewoon, maar in de bossen van West-Nederland komt *V. pellucens* L. talrijker voor, terwijl *V. bombylans* in het westen wel voorkomt in de moerassen van Ankeveen en Nieuwkoop en talrijk in de vochtige valleien op de waddeneilanden. Men vergelijk dit met de Nieuwe Naamlijst (1898) van VAN DER WULP en DE MEIJERE, die schreven: „Zeer verbreid en overal bij enkele exemplaren aangetroffen”.

Volucella pellucens L. In het Malensbos 2 exemplaren. Deze vangst is zeer vroeg. De Zweefvliegtabel vermeldt juni tot augustus.

Xanthogramma citrofasciatum Deg. 1 exemplaar op de Napoleonsheuvel in het Jekerdal. De soort is in ons land zeldzaam. In de collectie-THEOWALD staan enkele exemplaren uit Heerlen, in de literatuur wordt opgegeven Venlo, Roermond, Laag-Soeren, Kerkrade, Epen, Eperheide.

Zelima lenta Mg. 2 exemplaren bij Eperheide.

Zelima nemorum F. 1 exemplaar uit het Malensbos, 1 exemplaar bij Eperheide.

Van enkele algemene soorten werden geen of weinig exemplaren gezien. *Syrphus balteatus* Deg. werd b.v. niet waargenomen. Ze verschijnt normaal eind mei en in dit warme jaar was ze dus wel omstreeks half mei te verwachten. In 1959 waren tot half mei nog slechts twee exemplaren door ons gezien op 3 en 30 april. Dit moeten uitzonderingen zijn geweest en *S. balteatus* is dus wel een zeer late soort. Ook *Lasiopticus pyrastris* L. werd niet gesignaleerd. Het eerste exemplaar van *Eristalis tenax* werd bij Vaals gezien. Van *Syrphus corollae* F. werd slechts 1 exemplaar waargenomen bij Vaals. Tenslotte over twee algemene soorten nog enkele opmerkingen.

Syrphus ribesii L. Deze naam wordt in allerlei algemeen-entomologische boekjes genoemd en men vindt hem ook bij foto's en afbeeldingen vermeld als het een soort betreft met dof borststuk en met 2 gele banden en 1 paar gele vlekken op het achterlijf. Doorgaans zal het dan echter *S. vitripennis* Mg. zijn. Nog steeds is immers de opvatting zeer verbreid, dat *S. ribesii* in Nederland één der talrijkste soorten is. Dit is zeer zeker niet zo. *Syrphus vitripennis*, die sterk op *ribesii* lijkt, is veel talrijker, zoals ook in Zuid-Limburg weer bleek. De verhouding is vaak 1 op 10, vooral in polderland.

Eristalis intricarius L. Hiervan werd slechts 1 exemplaar waargenomen. Deze soort is altijd talrijk in april, neemt in begin mei af om dan enkele weken te verdwijnen en omstreeks eind mei weer acte de présence te geven. Dit zou dus op aparte generaties duiden.

Summary

Interesting records of Hover flies (Syrphidae, Dipt.) from South-Limburg, the extreme southern part of the Netherlands.

Cheilisia lenis Becker was recognized in the ♀ sex; it is very closely related to *Ch. bergenstammi* Becker. The authors suppose that in many collections *lenis* will be present among series of the more common *bergenstammi* and therefore some differences are described. In the figure the heads of the two species are shown from a dorsal view, a little from behind. The central prominence is just hidden from view by the frons. In ♀ *bergenstammi* the frons is on the same level as the eyes, in ♀ *lenis* the frons appears as a swollen prominence. Furthermore in ♀ *lenis* the hairs on the eyes are longer and more numerous than in ♀ *bergenstammi*. Also, on thorax and frons there are in ♀ *lenis* longer and more numerous hairs (on thorax both long and short hairs), whereas *bergenstammi* has fewer and shorter hairs (on thorax short hairs only). The colour of thorax and frons in ♀ *lenis* is brownish, in ♀ *bergenstammi* bluish black.

Literatuur

- DOESBURG, P. H. VAN, 1953, Mededelingen over Syrphidae XII, *Ent. Ber.* 14: 241—245.
 ———, 1958, Syrphiden-Allerlei, *Ent. Ber.* 18: 41—46.
 GOOT, V. S. VAN DER, 1958, Zweefvliegtabel, tweede druk, uitgave N.J.N.
 OOSTSTROOM, S. J. VAN, 1943, Syrphidae uit Zuid-Limburg, *Ent. Ber.* 11: 137—143.